

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ "HOMELAND" В АМЕРИКАНСЬКОМУ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ У статті досліджується концепт "Homeland", який є базовим для американської культури і характеризується специфічними механізмами організації "свого" і "чужого" простору, що у свою чергу впливає на комунікативну поведінку представників американської лінгвокультури. Ключові слова: концепт, лінгвокультура, національна картина світу, концептосфера, лексема.

The concept "Homeland" is regarded in the article and treated as basic for the linguistic culture. It is characterized by specific mechanisms of organizing "native"/"alien" and the system of the difference in its turn influences on the behaviour of American linguistic culture representatives. Key words: concept, linguistic culture, national picture of the world, conceptsphere, lexeme.

Одним з найцікавіших ключових концептів культури, що визначають відношення людини до навколишньої дійсності є багатокомпонентний концепт "Homeland", що, безперечно, належить до числа універсальних, загальнолюдських концептів, які фіксують досвід інтерсуб'єктних відносин. Етнічні варіанти цього концепту, які можуть бути виявлені практично в будь-якій національній концептуальній картині світу (концепт "Homeland" в британській і американській лінгвокультурах, концепт "Vaterland" у німецькій, концепт

ЛІНГВІСТИКА. Випуск ХІХ

270

"Батьківщина" в російській та багато інших), неодноразово привертала увагу як вітчизняних, так і закордонних дослідників [2; 3; 4; 5 та ін.], що відзначали лінгво-культурологічну значимість цих концептів як для окремої мовної особистості, так і для нації в цілому. Метою пропонованого дослідження є комплексне вивчення концепту "Homeland", його структури та змістовного наповнення, можливих способів його трансформації на підставі аналізу семантики мовних репрезентантів цього концепту. Матеріалом дослідження послужила американська публіцистика. Актуальність нашого дослідження визначається екзистенціальною значимістю зазначеного явища як для окремої мовної особистості, так і для лінгвокультурного співтовариства в цілому, його етнічної специфікою, що проявляється в національній своєрідності структури та змістовного наповнення, яке часто є причиною комунікативних невдач при міжкультурних контактах [1]. І, нарешті, вона обумовлена необхідністю вивчення процесів, що впливають на формування концептосфери американського етносу у зв'язку з великим впливом американської культури та системи цінностей на увесь світ. Зазначимо, що універсальний концепт "Homeland" є, у певному ступені, науковою абстракцією, оскільки на підставі аналізу мовних даних реконструюванню підлягають тільки структура та зміст його варіантів у національних концептуальних картинах світу [8]. У той же час зіставні дослідження на основі отриманих результатів дозволяють говорити про наявність загального змістовного ядра, про існування універсальних концептуальних ознак, характерних для всієї сукупності національних варіантів концепту "Homeland" [8]. Згідно із загальноприйнятою думкою, цей концепт є результатом концептуалізації індивідом "свого" простору, місця, де живуть люди "нашого племені", "нашого роду", "свої", місця добре обжитого,

гарно влаштованого, де панує порядок і згода між людьми, закон, і яке відокремлюється від того, що поза ним, від інших місць, де живуть "чужі", невідомі, де наші закони не визнаються і де, можливо, законів немає взагалі [4, с. 25], тобто йдеться про складну, багатокомпонентну структуру свідомості, що містить такі концепти як "місце (простір)", "закон (порядок)", "мораль (етика)" і, зрозуміло, "держава" і "нації". До питання про зміст двох останніх концептів неодноразово зверталися багато філософів і публіцистів різних епох [про це див.: 5], однак тривалі дискусії на цю тему незмінно виявлялися малопродуктивними: мало місце паралельне співіснування кількох дослідницьких парадигм, які, незважаючи на певні точки дотику, демонстрували взаємовиключні погляди на проблему націй і держави. Концепт "Homeland", що представляє національний варіант універсального концепту "Свій простір" в американській концептуальній картині світу, у другій половині ХХ століття неодноразово опинявся у фокусі уваги дослідників, які відзначали, що він відрізняється яскраво вираженою специфікою: низка концептуальних ознак, властивих британському варіанту цього концепту, відсутня у структурі його американського еквівалента. На думку С. Г. Тер-Мінасавої, концепт "Свій простір" займає проміжне положення, володіючи рисами, властивими як концепту "Homeland" у британській, так і концепту "Батьківщина" у російській картині світу [6, с. 197]. Так, відношення американців до своєї батьківщини є не менш емоційним, ніж в російській картині світу, що знаходить своє відбиття в численних текстах американської культури [7]. Наприклад, американці широко використовують такі займенники, як she, her і їх похідні, говорячи про свою країну, тобто персоніфікують її: Edward Dickinson Baker would have been claimed with pride by any country. The lot fell to the United States. Yet he was not her native son. The country of his birth was England, the city London, and the date February 24, 1811 [10, с. 1]. It is not in the power of Britain or of Europe to conquer America, if she does not conquer herself by delay and timidity [13]. Перші роки ХХІ століття, безсумнівно, знаменують початок нової епохи в історії американської нації: атаки терористів у вересні 2001 року переконливо продемонстрували, що США так само потерпають від нападу ззовні, як і інші країни Європи, Азії та Африки.

Розділ III. Когнітивна лінгвістика і поетика

271

Упевненість у власній безпеці, про яку говорив ще А. Лінкольн, в одній зі своїх перших промов: All the armies of Europe, Asia and Africa combined, with all the treasure of the earth (our own excepted) in their military chest; with a Buonaparte for a commander, could not by force, take a drink from the Ohio, or make a track on the Blue Ridge, in a trial of a thousand years [12], обернулася розумінням того, що війну, можливо, доведеться вести на своїй території, доведеться захищати свою країну, свій дім. У результаті, лексема homeland повертається до політичного дискурсу менш ніж через десять днів після трагедії 11 вересня. Так, 20 вересня 2001 року президент Дж. Буш оголосив про створення нової федеральної агенції, покликаної скоординувати діяльність усіх антитерористичних структур: We will take defensive measures against terrorism to protect Americans. Today, dozens of federal departments and agencies, as well as state and local governments, have responsibilities affecting homeland security. These efforts must be coordinated at the highest level. So tonight I announce the creation of a Cabinet-level position reporting directly to me – the Office of Homeland Security [11]. Аналіз більш ніж 1500 контекстів уживання лексеми homeland після вересневих подій 2001 року

показав, що в переважній більшості випадків у її найближчому оточенні знаходяться такі лексеми, як: defense, protection, safety, security і деякі інші, що у своїй сукупності складові тематичну групу "Захист/Оборона", усі члени якої характеризуються наявністю значень відповідної семи: I feel very strongly, though I greet President Bush's action last night as a welcome and significant first step toward greater homeland protection, that Congress needs to pass a law, after deliberate consideration, to make this homeland security agency permanent, because it is clear that we crossed a bridge on September 11. In a way that has not been true for most of our history, for the future as far as we can see, we will have to be prepared to protect the American people as they live and work in the fifty United States [12]. Численні випадки використання подібних словосполучень, які актуалізують у мовленні ідею захисту "свого" простору від проникнення, від погрози ззовні, свідчать про те, що межа, яка розділяє "свій" і "чужий" простір, знову стає гранично чіткою. Як і в часи холодної війни світ виявляється розділений на дві частини, на "своїх" і "чужих" – країни, що підтримують терористів, особи, які розділяють їхні погляди й переконання, автоматично належать до категорії "чужих": Every nation, in every region, now has a decision to make. Either you are with us, or you are with the terrorists. From this day forward, any nation that continues to harbor or support terrorism will be regarded by the United States as a hostile regime [11]. Навіть американці, "співчуваючі" терористам, що виражається лише в тому, що вони засуджують такі дії уряду, як: проведення воєнних операцій на Близькому Сході, прослуховування телефонних розмов і т.п., розглядаються як "чужі": Here I was, a 42-year-old mother of four, born and raised in Cobb County, holding a peace sign ("No War for Oil"), standing on the sidewalk across the street from my church, and I was frightened that my neighbors were going to hurt me because I dared to express my opinion. This could not be happening. Not in America, right? [15]. Зазначимо, що ця межа, яка розділяє "своїх" і "чужих", проводиться не тільки у світі ідей, тому що "чужими" визнаються не тільки терористи і "співчуваючі" їм. Американці арабського походження могли повною мірою відчутти це на собі – для безлічі американців вони є "чужими" лише на підставі своєї етнічної приналежності: Western Muslims like ti have become the enemy within, for both sides. All Muslims are now seen as potential terrorists. We may have to hide our Muslim identities just as Jewish people had to hide theirs during the war [16]. Таким чином, на початку XXI століття в американській лінгвокультурі відбувається конструювання "свого" простору з чітко заданими межами, який формується з урахуванням усіх видів відносин, що зв'язують індивіда зі "своїм" простором. Беруться до уваги, як відносини першого порядку, у першу чергу, це етнічне походження індивіда, так і другого

ЛІНГВІСТИКА. Випуск XIX

272

порядку, тобто його переконання, його готовність розділити ті або інші ідеали та цінності. У результаті, будь-який індивід, чий зв'язки першого або другого порядку зі "своїм" простором є, на думку оточуючих, недостатньо міцними, автоматично зараховується у категорію "чужих" з усіма впливаючими наслідками. Причина такого стану справ полягає, у першу чергу, в тому, що межі, які окреслюють контури "свого" простору, і які проводяться у світі ідей і у фізичному світі, не збігаються, що відчувається досить гостро більшістю носіїв американської культури, які усвідомлюють певну двозначність висловів homeland defense, homeland security і т.п., що не дають

однозначної відповіді на запитання: який саме простір потребує захисту: When we talk about "homeland defense" and "homeland security" are we defending our ideals (freedom of thought, action and belief, democratic government, etc.) for people everywhere – or a physical space within fixed borders that belongs only to those of us who are already here? If I have to, I would rather die defending an ideal than to die simply holding a patch of real estate. If our real estate were lost, there would still be hope for the planet if our ideals endured. If our ideals were lost, all the real estate in the world wouldn't make up for it [14]. Якщо у фізичному світі межі "свого" простору фактично збігаються з кордонами США, то ці ж межі, проведені у світі ідей, у світі моральних цінностей і настанов, окреслюють більш великий простір, що вміщує всі ті країни, які прийняли або навіть готові прийняти ці ідеали. Починаючи з 2001 року, все в більшій кількості контекстів такі словосполучення актуалізують ідею захисту саме фізичного простору, державних кордонів, за межами яких починається "чужий" простір. Уперше в історії американського суспільства кордони держави в колективній свідомості постають як міцні бар'єри, як стіни, що відмежовують "свій" простір від загрози ззовні, а нація іммігрантів, завжди готова прийняти людей будь-якої раси, готових розділити їхні переконання, перетворюється на закрите співтовариство, що прагне захиститися від зовнішнього світу: Could all the talk of "homeland" be a subtle signal that it's time this country belonged exclusively to those who are already here? That it's time America was for Americans only? [9]. Усе це свідчить про глибокі зміни в громадській свідомості носіїв американської лінгвокультури, про формування нової структури свідомості, що відбиває реалії ХХІ століття і є компонентом складного концепту "Homeland", взаємодіючим з його іншими складовими, що й змінюють, тим самим, його структуру. Закономірним результатом цього процесу стала поява мовних засобів, що об'єктивують нову ментальну реальність. Спочатку в газетно-журнальних текстах, а потім і в промовах державних діячів, усе частіше починають вживатися такі лексеми, як to israelify, israelification і т.п.: Some have called the bitter trade of open civil society for security checks, aggressive police and fortresses "Israelification". Al-Qaeda israelified the United States in 2001, now it is israelifying Britain [16]. Усе це, безсумнівно, свідчить про радикальні зміни в уявленнях про державу, про "свій" простір, що відбуваються в американській громадській свідомості, коли рідна країна починає асоціюватися з однією із "найзакритіших" країн світу, оточеною вороже настроєними "чужими": людьми іншої раси, іншої віри й інших переконань. Таким чином, можна зробити висновок, що початок ХХІ століття характеризується істотними змінами в американській національній картині світу, які торкнулися таких її базових концептів, як "Homeland". Не буде перебільшенням стверджувати, що Сполучені Штати на початку ХХІ століття вступили в нову епоху, яка характеризується принципово іншими механізмами конструювання "свого" і "чужого" простору, що, у свою чергу, впливає на поведінку, у першу чергу, комунікативну, носіїв американської лінгвокультури.

Розділ III. Когнітивна лінгвістика і поетика

273

ЛІТЕРАТУРА 1. Борботько В. Г. Принципы формирования дискурса: От психолінгвистики к лингвосинергетике / В. Г. Борботько. – Изд. 3-е, испр. – М.: Либроком, 2009. – 288 с. 2. Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов. – М.: Языки славянской культуры, 2001. – 288 с. 3. Сандомирская И. И. Книга о Родине: Опыт анализ дискурсивных практик. – Wien: Wiener

Slawistischer Almanach, 2001. – 286 с. 4. Степанов Ю. С. Изменчивый "образ языка" в начале XX века // Язык и наука конца 20 века: Сб. статей. – М.: Российский государственный гуманитарный университет, 1995. – С. 7 – 34. 5. Телия В.Н. Метафоризация и ее роль в создании языковой картины мира // Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира. – М.: Наука, 1988. – С. 173-204. 6. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. – М.: Слово, 2000. – 264 с. 7. Чернявская В. Е. Лингвистика текста: Поликодовость, интертекстуальность, индискурсивность: Учеб. пособ. – М.: Либроком, 2009. – 248 с. 8. Bartlett J. A. Homeland: Behind the Buzzword. – 2001, [<http://www.spectacle.org/1201/bartlett.html>] 9. Beachem L. A Lack of Credibility on Homeland Safety. – 2005, [<http://www.nytimes.com>] 10. Blair H., Tarshis R. Lincoln's constant ally. The life of colonel Edward D. Baker. – Portland (Oregon): Oregon Historical Society, 1960. – p. 233 11. Bush G. Address to a Joint Session of Congress and the American People. – 2001, [<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html>] 12. Lieberman J. Responding to Homeland Threats: Is Our Government Organized for the Challenge? – Режим доступа: <http://www.senate.gov/092101/jilopeningstate.htm>. 13. Lincoln A. Collected Works. – Режим доступа: <http://www.hti.umich.edu/l/lincoln>. 14. Paine T. Common Sense. – Режим доступа: <http://www.hrlibrary.ngo.ru/education/commonsense.html>. 15. Rountree S. Disagree at your Own Risk. – Режим доступа: <http://www.accessatlanta.com/ajc/opinion/0203/26protest.htm>. 16. Shlaes A. Blair Shows Bush Needs to Recalibrate Terror War. – Режим доступа: [<http://www.showmenews.com/2005/aug/20050806Busi002.asp>].